

Studerende svigter ældreområdet

Der savnes personale i ældreområdet, fordi det ikke er attraktivt at arbejde med ældre. Forfatterne skriver om disse problemer inden for sygeplejen og giver bud på, hvordan det kan afhjælpes, fx er *rollemodeller* et forslag.

Man kan være bekymret for, om der i fremtiden vil være personer nok til at tage sig af pleje og omsorg for de svage ældre. Fx. tyder flere studier af sygeplejerskeuddannelsen på, at sygeplejestuderende og nyuddannede sygeplejersker fravælger arbejde, hvor der er mange gamle mennesker; det kan være geriatriske såvel som visse medicinske afdelinger samt primær sektor med hjemmepleje og plejehjem (Bergland og Lærum, 1999, Fagerberg, 1999, Schrøder, 2002).

Hvilke samfundsmæssige forklaringer kan der være på dette? Hvilket ansvar har uddannelsen? Hvad skal der til for at gøre det attraktivt for sygeplejersker at passe ældre?

Ældre mennesker, som er i kontakt med sundhedsvæsenet på hospitalet, i hjemmeplejen eller på plejehjem, har ofte mange komplicerede plejebehov. Derfor er det hensigtsmæssigt, at sygeplejersker, som har den mest omfattende uddannelse inden for pleje og omsorg, er medansvarlige for og deltager i ældreomsorgen.

Erfaringen viser, at de studerende allerede i studietiden fravælger praktikpladser, hvor der er mange gamle mennesker. De begrundes det med, at omsorgen for gamle "ikke byder på udfordringer", "der sker ikke noget", "det er det samme hver dag". På hospitalerne foretrækker de studerende ofte kirurgiske, akutte og barsel/børneafdelinger, mens praktikpladser på geriatriske afdelinger kan være svære at få besat.

Kommunale praktikpladser i hjemmeplejen og på plejehjem er endnu mindre populære end hospitalerne, og for de studerende, som kommer i praktik i kommunerne, er især plejehjemmene meget lidt attraktive.

Det forhold, at de studerende fravælger de gamle på forhånd, er ikke fremmende for de studerendes interesse for og engagement i ældreomsorgen og dermed for den fremtidige rekruttering til ældreområdet. Problemet vil i denne artikel søges forklaret ud fra samfundsmæssige og uddannelsesmæssige forhold.

Det moderne samfund

I det moderne samfund har ældre mennesker en lavere status end andre, fordi moderniteten svækker de ældres position ved at reducere betydningen af deres færdigheder og egenskaber. De sociale relationer er løftet ud af en lokal kontekst gennem udlejning af sociale systemer og udvikling af ekspertsystemer (Giddens, 1994). Dette har for mange ældre mennesker betydet en bevægelse væk fra slægten, klassen og lokalsamfundet, væk fra det kendte og væk fra traditionerne. Hvor ældre tidligere har været eksperter på baggrund af deres erfaringer, er der i det moderne samfund opstået professioner, som har ekspertise på baggrund af viden. Sammen med den hastige teknologiske udvikling kan dette gøre ældres erfaringer og kundskaber mindre værd, hvorved de ældre mister anseelse, indflydelse og dermed status (Giddens, 1996).

Når de studerende således gennemgående oplever et diskriminerende syn på gamle mennesker i samfundet, kan det få negativ betydning for deres interesse for at arbejde med ældre.

Også andre værdier i det moderne samfund kan have betydning for opfattelsen af de ældre.

Fra samfundets side stilles der krav om effektivitet og markedsstyring. Dette

kan fremme en tingsliggørelse; en opfattelse af de ældre som et (omsorgs- og pleje-) problem, der skal løses "bedst og billigst" muligt.

Ligeledes tillægges det i dag værdi at have en sund krop, at være uafhængig og at være selvbestemmende. Idealer om forebyggelse, rehabilitering og egenomsorg er således væsentlige i vores samfund. Det forudsættes dermed, at man kan tage vare på sin egen sundhedstilstand og alderdom. Fremvæksten af sådanne værdier kan betyde, at svage ældre oplever en manglende solidaritet og anerkendelse i vores samfund, fordi de ikke har de fornødne ressourcer:

- De har ikke kræfter til det frie valg
- De har brug for betingelsesløs omsorg i stedet for hjælp til egenomsorg
- De er konstant afhængige af plejepersonalet
- De har ikke kontrol med den svage gamle krop.

Holdninger til omsorg

Ændrede værdier i samfundet påvirker naturligvis også værdierne i sygeplejen. En mulig konsekvens er således, at sygeplejersker foretrækker en sygepleje, hvor de kan udføre en vækstomsorg; en omsorg hvor man kan se resultater, og hvor egenomsorg og sundhed betragtes som mål (Næss og Wærness, 1999). Vækstomsorg er en forebyggende og behandlende sygepleje, som retter sig mod de raske, eller mod dem som kan blive raske igen. Den retter sig mod mennesker, som har mulighed for at kunne føres tilbage til en nyttig funktion i samfundet, og vækstomsorg fremtræder således som en effektiv og målbar sygepleje.

Det at udføre en *vedligeholdelses-*

eller *tilbagegangsomsorg* får omvendt mindre værdi for sygeplejersker. Dette er en varig omsorg, hvor mennesket ikke bliver rask igen (Næss og Wærness 1999), og den er særlig vigtig for kroniske syge og svage gamle, som skal have det godt med det liv, de har. Måske bliver de dårligere, og i så fald har de i særlig grad brug for en meningsfuld omsorg, som kan give dem en tryk alderdom.

Sygeplejerskers tilknytning til den attraktive vækstomsorg kommer fx til udtryk i udsagn som:

Jeg vil hellere arbejde på en afdeling med yngre patienter.

Min interesse i sygeplejen ligger inden for den akutte del; det giver mere pres-tige at arbejde på et hospital.

De studerende oplever, at ældre ikke er velkomne men derimod til besvær på de højteknologiske kirurgiske afdelinger, og at det er arbejdet med de instrumentelle opgaver, som prioriteres og giver status i sygeplejepraksis; som fx når en studerende udtaler:

Der var ingen, der gad passe gamle fru Hansen, når patienterne skulle fordeles.

Studerende og selvidentitet

De studerende er produkt af et samfund, hvor der er fokus på individualisme, og hvor man selv er ansvarlig for sine valgmuligheder og de beslutninger, der skal træffes. Man er ansvarlig for at skabe sit eget liv og sin egen identitet, sin *selvidentitet* (Giddens, 1996). Ifølge Giddens bliver udviklingen af selvet dermed et *refleksivt projekt*. Det betyder også, at man selv vælger de relationer, man vil indgå i, og at man kun forbliver i de relationer, som kan medvirke til at udvikle ens egen identitet. Det betyder, at mange studerende foretrækker relationer, som de selv får noget ud af at indgå i. Dette kan for-

klare, at nogle studerende, der er motiveret for at arbejde med ældre, kommer med udtalelser som:

De gamle bliver så glade, når jeg kommer.

Jeg holder af at snakke med ældre mennesker og at høre dem fortælle om deres liv, det er meget givende på det menneskelige plan.

De studerende bliver bekræftet, fordi de oplever, at de gør en forskel i forbindelse med plejen af de gamle. Samtidig oplever de et tæt og fortroligt samvær, som kan medvirke til at udvikle deres selvidentitet. - Men selv om de studerende har sådanne præferencer, er det dog sjældent, at de prioriterer at arbejde med ældre under og efter uddannelsen.

Sygeplejerskeuddannelsen

Hvilken betydning har uddannelsen for de sygeplejestuderendes valg eller fravalg af ældrerelaterede specialer i primær og sekundær sundhedsvæsen?

Dette spørgsmål kan besvares ved at undersøge sygeplejestuderendes interesse for at arbejde med ældre i starten og i slutningen af uddannelsen (Larsen, 2005). Uddannelsen er bygget op omkring teori- og klinikperioder, og begge dele kan påvirke de studerendes holdninger til ældre. En studerende i starten af uddannelsen udtaler:

Det er bare ikke altid lige spændende, det bliver en vanesag, jeg bliver ikke udfordret af at hjælpe gamle med personlig hygiejne.

Udsagnet udtrykker et unuanceret syn på arbejdet med ældre mennesker; det afspejler et stereotypt ældrebillede og en holdning om, at pasning af gamle er kedsommeligt rutinearbejde. Senere i uddannelsen udvikler nogle af de studerende imidlertid mere nuancerede ældrebilleder:

I to undersøgelser af sygeplejestuderendes interesse i plejen af svækkende gamle mennesker viser det sig, at kun få finder det attraktivt at arbejde steder, hvor disse mennesker er i overtal. På hospitalet drejer det sig om geriatriske og medicinske afdelinger, og i kommunen er det især plejehjem, der har svært ved at tiltrække sygeplejestuderende og nyuddannede sygeplejersker. Sygeplejerskernes manglende interesse i ældreomsorgen analyseres i teksten ud fra de værdier der er fremherskende i det moderne samfund.

Artiklen beskriver, hvordan de gode fortællinger om gamle, de gode rollemodeller i uddannelsen, samt undervisningens fokus på de studerendes oplevelser med de gamle, igen kan gøre det attraktivt for sygeplejersker at arbejde i ældreomsorgen.

Margit Schrøder er cand.cur.
Conny Larsen er sygeplejerske og master i professionsuddannelse og professionsudvikling. De er begge sygeplejelærere ved Københavns Amts Sygepleje- og Radiograf-skole, og de har hver især skrevet opgaver om sygeplejestuderendes fravalg af ældreomsorgsområde i deres erhverv. Artiklen bygger bl.a. på udsagn fra studerende, som er indkommet via spørgeskemaundersøgelse og interview i disse opgaver.
ms@syrisk.kbhamt.dk

I det moderne samfund har ældre mennesker en lavere status end andre, fordi moderniteten svækker de ældres position ved at reducere betydningen af deres færdigheder og egenskaber.

Gamle mennesker kommer jo forskellige steder fra, har forskellige holdninger og baggrund, så man må lige finde ud af, hvad der er vigtigt for den enkelte.

Nogle af de ældre studerende kan således også se flere faglige udfordringer i plejen af ældre.

Det er svært at sige præcis, hvilke elementer i uddannelsen der påvirker de studerendes ældreopfattelse. De studerende er selv opmærksomme på betydningen af gode *rollemodeller*, når de er i praktik. Som rollemodeller fremhæves sygeplejersker, som tager sig tid til plejen af ældre patienter, og som har blik for kompleksiteten i deres problemer og behov. Hvis de studerende ikke møder sygeplejersker, som har interesse for plejen af ældre, bliver det vanskeligere at opdage denne kompleksitet, hvorved den faglige udfordring, som er en væsentlig motivering for den studerendes erhvervsvalg, forsvinder.

Rollemodeller kan også forekomme i den teoretiske undervisning, hvor lærerne gennem deres prioritering og planlægning af den ældrerelaterede undervisning får betydning. De studerende giver således udtryk for, at undervisningen giver mulighed for at udvikle tanker om gamle mennesker og deres plejemæssige behov, men at teorien først "bundfælder sig", når de

er ude i praksis, hvor de kan reflektere over, hvad teorien kan bruges til.

De nye studerende er i starten af deres uddannelse ofte præget af at have arbejdet som ufaglærte med ældre inden uddannelsens start. Her kan de have haft både negative oplevelser på ældreinstitutioner, hvor de gamle ikke får en værdig pleje, og positive oplevelser af en ældrepleje, som øger de ældres livskvalitet. Sådanne erfaringer må medtænkes og inddrages i ældreundervisningen.

Plejehjem

Plejehjem, hvor de allersvageste ældre med de mest komplekse plejehov bor, har tydeligt den laveste status hos de studerende, som siger:

Plejehjemsarbejde er tungt.

Der er ingen udfordringer på plejehjem.

I dag er der store problemer med at rekruttere sygeplejersker til plejehjem. De studerende møder kun få sygeplejersker på plejehjemmene, når de er i praktik, og de mangler derfor en faglig viden om den komplekse pleje og faglige udvikling, som er en stor del af udfordringen for sygeplejersker på plejehjem. Når de studerende ikke opdager de faglige udfordringer på plejehjem, må det være, fordi ingen viser dem udfordringerne.

Den største udfordring må være at gøre det gamle menneske til "eksperten i sit eget liv" og på den måde hjælpe hende eller ham til at få nogle vellykkede og værdige år på plejehjem. Det må være et mål at hjælpe et gammelt menneske til at tilpasse sig en livsfase, hvor ressourcer og styrke eksisterer side om side med svækkelse og tab. For at den gamle patient kan få en kvalificeret pleje, kræver det en viden om de fysiske, psykiske og sociale aldersforandringer, der sker, når man bliver gammel, foruden viden om ældres sygdomme og symptomer. Men derudover kræver det også en omfattende viden om pleje af mennesker, som nærmer sig livets afslutning, og som måske er angste og har smerter.

Sygeplejersker har brug for at have de kompetencer, der skal til for at give denne komplekse pleje, samtidig med at de skal have en teoretisk viden, som er nødvendig for at sikre en fortsat udvikling af praksis. Derfor er det vigtigt, at sygeplejersker tager udfordringen op og dermed fortsat er at finde i ældreomsorgen.

Undersøgelser viser endvidere, at forskning og udvikling kan medvirke til at øge sygeplejerskernes kompetence og kvaliteten af plejen, og til igen at gøre det til et attraktivt arbejdssted for sygeplejersker – hvis de selv vil (Kirkevold og Kårikstad 1999).

FOTO PER GRUBBE

En sygeplejestuderende i praktik i Høje Taastrup

Attraktivt ældrearbejde?

Først og fremmest skal sygeplejersker og andre, som allerede arbejder med ældre, fremvise positive ældrebilleder. Medierne har ofte fokus på de negative historier om ældre. Disse historier påvirker de studerendes praksisvalg. Sygeplejersker er alt for lidt i medierne med deres positive oplevelser, og der er brug for flere nuancerede historier om plejen af ældre.

Generelt må flere fortællinger og billeder af gamle menneskers liv på godt og ondt gerne fylde mere i medierne. Medierne har stor betydning for de unges tilvalg og fravalg, og det må derfor formodes at påvirke deres lyst til og interesse i at arbejde med ældre.

De unge i dag kan ind imellem opleve deres liv som kaotisk og søge efter intimitet og nærhed for at udvikle deres identitet. Samværet med ældre opleves af mange unge som tæt og fortroligt. Samtidig giver det dem en følelse af at udrette noget af værdi og gøre en forskel i plejen af de ældre. Dette aspekt må formentlig betragtes som et grundvilkår for de unges udvikling og dermed også et vilkår, som sygeplejerskeuddannelsen må tilpasse sig. Dette kan uddannelsen gøre ved aktivt at appellere til de unges egen interesse i at beskæftige sig med ældre.

Herudover må uddannelsen prioritere

ældreområdet ved at afsætte fornøden undervisningstid og lærerkræfter, ligesom praktikken må sørge for gode faglige rollemodeller dér, hvor de studerende møder gamle patienter. Afslutningsvis skal det pointeres, at det stadig er en gåde, at plejepersonalet på fx plejehjem hører til de lavtlønnede i vores samfund. Med højere løn følger højere status, og dermed kan ældreområdet blive attraktivt for kvalificeret personale.

Referencer

- Bergland, Ådel og Hilde Lærum (1999). *Hvem vil arbejde med ældre? Vård i Norden*, Publ. no. 53 vol. 19 no. 3.
- Daatland, Svein Olav og Per Erik Solem (2000). *Aldring og samfunn. En innføring i socialgerontologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fagerberg, Ingegerd (1999). *Kan utbildningen styrke sjuksköterskestudenterns interesse för arbete i äldrevården*. Klinisk Sygepleje nr. 5, oktober.
- Giddens, Anthony (1994). *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Giddens, Anthony (1996). *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kirkevold, Marit og Vidar Kårikstad (1999). Undervisningssykehjem. *Nasjonalt geriatriprogram 1994-1999*. Rapport nr. 1/99. Bergen: Nasjonalt formidlingssenter i geriatri.

Larsen, Conny (2005). *Sygeplejestuderendes ældrebilleder i professionsteoretisk belysning*. Masterprojekt til Master i Professionsuddannelse og Professionsudvikling, Københavns Universitet, Det humanistiske Fakultet.

Næss, Strule og Kari Wærness (1999). *Den offentlige eldreomsorgen ved tusenårs-skiftet*. I Margareth Bondevik og Harald A. Nygaard (red.): *Tverrfaglig geriatri*. Bergen: Fagbokforlaget.

Schrøder, Margit (2002). *Den moderne sygeplejerske fravælger ældreomsorgen. En undersøgelse af historiske og samfundsmæssige faktorer der har betydning for sygeplejestuderendes fravalg af omsorg for ældre*. Kandidatuddannelsen. Institut for Sygeplejevidenskab, Det sundhedsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet.